
Predgovor

Izdavanje ovog dvobroja Dijaloga za cijelu redakciju i Akademiju nauka i umjetnosti BiH protiče u tuzi i bolnoj patnji zbog gubitka našeg ko-urednika, dragog prijatelja i velikog borca za pravednije društvo Slave Kukića. Nije se predavao do posljednjeg dana baš kako je i živio, boreći se kroz brojne komentare, kritike, analize, kroz svoj ogroman znanstveni i publicistički opus, stalno gradeći mostove povjerenja, čuvajući otvorenost, njegujući kritički refleks historijskim i društvenim okolnostima unatoč. I pored često zamornog društvenog angažmana, Slavo je uspio za vrijeme svoga uredničkog mandata vratiti na noge časopis Dijalog i u kvalitativnom i u kvantitativnom smislu. U kvalitativnom transformirajući ga postepeno u pogon proizvodnje znanja, objavljujući tekstove koji su širili granice etabliranih spoznaja uz stabilnu proceduru provjere kvaliteta, što je bila i izvorna zadaća časopisa, a u kvantitativnom smislu, po tome što je uspio nadoknaditi višegodišnji zaostatak u periodici izlaženja. Ovaj dvobroj Dijaloga izdajemo u nadi da će uredništvo i redakcija časopisa nastaviti njegov razvoj u intelektualnim prostorima koje je svojim djelom i radom otvorio naš Slavo.

Dvobroj koji je pred vama sastoji se od deset autorskih tekstova iz područja društvenih i humanističkih znanosti. U prvom tekstu kojega potpisuje Safer Grbić naslovljenom kao „Heideggerov Kraj“ autor problematizira postavke o posljednjoj, trećoj fazi Heideggerovog mišljenja koja se kategorizira kao faza ‘kraja filozofije’. Autor želi dokazati stav da Heidegger, izlažući tezu o kraju filozofije, zapravo mijenja svoje početne filozofske pozicije, pri čemu raskida s problemima sa kojima se suočavao decenijama, insistirajući na novim postavkama, da bi, u biti, na taj način postulirao, zapravo, zadaću novoga početka. Glavna hipoteza ovog istraživanja, prema riječima autora, jeste mogućnost određivanja Heideggerovog cjelokupnog opusa fenomenom kraja – usprkos različitim metodološkim promjenama višedecenijskih prevrata i poznih preusmjerenja.

U tekstu „Bionadzor u vreme ‘nove normalnosti’“ autorice Vesne Stanković Pejnović iz Instituta za političke studije u Beogradu, na tragu Foucaultove figure ‘panoptikuma’, dokazuje se da je tehnokracija ovladala svakim aspektom bionadzora u društvu, jer posjeduje instrumentarnu moć koja teži instrumentalizaciji ponašanja, modifikaciji, predviđanju, kontroli. Kroz bionadzor, autorica pokazuje u tekstu kako tehnokracija teži stvaranju poslušnog podanika i dominaciji privatne sfere domenama javnog interesa. Tehnokracija je ovladala

suverenom moći koja traži poslušnost, strategijama discipliniranja koje zahtijevaju pokornost i regulacijom koja zahtjeva pokoravanje i potčinjavanje zdravlju stanovništva kroz organizirani sustav psihološke intervencije i zakonodavnih normi. Autorica pokazuje kako se kroz biomoć društvo potčinjava kapitalu, u cilju ovladavanja i upravljanja životom u periodu prijelaza iz disciplinarnog društva u društvo nadzora.

Treći tekst potpisuje Admir Lisica s doktorskog studija na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu, Odsjek politologija, pod naslovom „O tranziciji i stanju demokratije u Crnoj Gori“. U tekstu autor dokazuje hipotezu po kojoj na putu vlastite demokratizacije Crna Gora prolazi kroz različite unutrašnje procese, te da veoma tromu tranziciju Crne Gore na tom putu uvjetuje snažan utjecaj Srbije i tadašnjeg režima Slobodana Miloševića. U tu svrhu autor daje argumentirane odgovore na niz ishodišnih istraživačkih pitanja, u prvom redu, kakvo je stanje demokratije u Crnoj Gori, da li su vidljive autoritarne tendencije i kako unaprijediti trenutno stanje? u kojoj mjeri vlast vrši utjecaj na pravosudne institucije? Kakav je položaj medija?, te kakav je utjecaj Srbije na društveno-političku svakodnevicu Crne Gore? U zaključku autor sugerira da relevantne međunarodne analize i indeksi ukazuju na to da Crna Gora još uvijek mora puno raditi kako bi ispunila sve potrebne zahtjeve za pristupanje Evropskoj uniji, koji su u velikoj mjeri povezani s unapređenjem demokratskih trendova u ovoj zemlji.

Semir Halilović, ambasador BiH i student doktorskog studija na Fakultetu političkih nauka potpisuje tekst s naslovom „Dejtonska Bosna i Hercegovina – Novi Berlinski zid međunarodne zajednice?“ U tekstu polazi s tvrdnjom da pad Berlinskog zida ne predstavlja i kraj podjela na relaciji Istok – Zapad, već njihovo premještanje u nove geografske okvire. Raspad komunizma i, skupa s njim, jugoslovenske federacije, predstavljao je priliku za pomjeranje geopolitičkih rasjeda iz epicentra Evrope na njenu periferiju. Autor pokazuje da su rat protiv Bosne i Hercegovine međunarodni donosioci odluka okončali mirovnim sporazumom, kojim su izgrađena dva nova geopolitička zida: prvi – na zapadnoj hemisferi Bosne i Hercegovine – razdvajao je Evropu od njenog muslimanskog ostatka dok je drugi, na istoku zemlje, tenziju između Zapada i Rusije amortizirao umetanjem bošnjačke demografske tampon zone. Povijesno je pitanje može li se mirovni ugovor smatrati valjanim ukoliko “prešutno sadrži povod budućem ratu”, odnosno da li međunarodna zajednica, kreirajući bosanski mir, stvara uslove njegove suprotnosti.

U narednom tekstu „Mogućnosti unapređenja stečajnog postupka korištenjem informacionih tehnologija“ autor Hamdija Muratović analizira zakonsku dopunu koja omogućava upotrebu informatičkih tehnologija, s ciljem da sve objave idu putem e-oglasne ploče sudova. Treba istaknuti da e-oglasna ploča

predstavlja besplatnu i javnu uslugu koja omogućava elektronički pregled i pretraživanje objavljenih odluka i drugih pismenih dokumenata općinskih, kantonalnih i entiteskih sudova u Bosni i Hercegovini. Autor u zaključku konstatira da za sada koncept prava u elektronskoj sferi nije izravno uređen domaćim BiH propisima, na način da je pristup internetu prepoznat kao pravo. No, iako judikatura evropskog sudstva ne utvrđuje posebne uvjete u vezi s e-pravosuđem, sadašnje rješenje o dostavi može rezultirati činjenicom da će se određenim osobama potencijalno onemogućiti ostvarivanje prava na pristup pravosuđu u slučaju da nemaju pristup internetu.

Autori Sadržaj Karović i Marina M. Simović u svom tekstu komparativne naravi pod naslovom „Nasilje u porodici u krivičnom pravu Bosne i Hercegovine sa osvrtom na međunarodne standarde i savremena shvatanja“ aktualiziraju određena pitanja krivičnopravne, krivičnoprocesne i viktimološke prirode koja se neposredno odnose na krivično djelo nasilje u porodici. U tekstu je posebna pažnja posvećena kompleksnosti definisanja pojma nasilja u porodici, cijeneći, prije svega, njegovu pravnu, odnosno društvenu dimenziju sa osvrtom na međunarodnopravne standarde, te objektivno – subjektivnu koncepciju pojma nasilja u porodici na osnovu zakonskog opisa ovog krivičnog djela. Autori, između ostalog, apostofiraju preventivnu komponentu koja se bazira, prije svega, na blagovremenom prepoznavanju, otklanjanju ili bare duciranju određenih etioloških (uzročnih) faktora koji pogoduju nastanku ovog fenomena. Dakle, nauka krivičnog prava mora uzeti u obzir etiološko-feneomenološku dimenziju ovog pravnog i društvenog fenomena.

Akademik Rifat Hadžiselimović autor je teksta „Neka futurološka pitanja savremenog čovječanstva“. Autor ukazuje da su se definitivnim odbacivanjem finalističkih i antropocentričnih ideja o čovjeku kao osnovnom i krajnjem cilju sveukupne organske evolucije, otvorila mnoga značajna i provokativno inspirativna pitanja iz oblasti biološke budućnosti vrste Homo sapiens. Pokušaji da se pronađu odgovori na najatraktivnija futurološka pitanja postepeno su uklonili ranije (vještačke) dileme o odnosima faktora biološke i kulturološke evolucije, tj. o mogućoj predominaciji jednih ili drugih u mikroevolucijskim tokovima savremenog i budućeg čovječanstva; danas se biološki i kulturni uspon ljudske vrste shvataju kao nedjeljive komponente njenog jedinstvenog evolucijskog sistema u općoj ekonomiji prirode. U mnoštvu futuroloških pitanja biologije čovjeka, posebnu pažnju privlače projekcije mogućeg fizičkog izgleda i konstitucije, kao i same “gole” egzistencije. U ovoj sferi posebno su aktuelizirana pitanja demografske eksplozije, ekološke krize i potencijala globalnog ili ograničenog nuklearnog rata.

Svoj tekst „Dvostruki doktor znanosti Mile Babić, filozof i teolog – najraskošniji franjevački misliljel Bosne Srebrene“ autor Nevad Kahteran posvećuje

analizi opusa akademika Mile Babića. Kahteran smatra da u svom filozofskom i teološkom mišljenju Babić traga za prijelazom iz svijeta nasilja u svijet slobode i ljubavi, dokazujući kako najveća ljubav nastaje iz najveće slobode i kako nas ljubav drugih i Drugog oslobađa za slobodno djelovanje, drukčije rečeno, razlika i jedinstvo su nerastavljivi, jer gdje ima razlike ima i jedinstva, i obratno, prema tome, pluralizam i jedinstvo se uzajamno pretpostavljaju i uključuju. Tako Babić, kako pokazuje autor, zapravo razvija filozofiju i teologiju slobode i ljubavi, drukčije rečeno, filozofiju i teologiju razlike i jedinstva. Time je rečeno da se ljudski život umnaža u razlikama, jer ukidati razlike znači ukidati život. Samo razlike mogu biti u jedinstvu.

Dva posljednja teksta potpisuje Mile Babić. U tekstu „Politička filozofija Nerkeza Smailagića“ autor izlaže i aktualizira osnovne misli političke filozofije Nerkeza Smailagića na temelju njegovih djela pod naslovom *Historija političkih doktrina* (objavljenoj u dva sveska) i *Politička vizija Dantea Aligijerija*. Babić ističe kako Smailagić oštroumno primjećuje da je kod starih Grka prisutna samo politička sloboda, koja se sastoji u sudjelovanju građana u vlasti i u pravosuđu. Ni u takvoj umanjenoj slobodi nisu mogli participirati robovi, žene i stranci. Naime, Smailagić zamjećuje da ideja slobode u kršćanstvu, kod sv. Pavla i kod sv. Augustina, postaje glavnom idejom. Kršćanstvo usvaja grčku filozofiju i prihvaća intelekt kao važan, ali sada se kao važnije pojavljuje slobodna volja (voluntas), pa do danas osjećamo napetost između grčkoga intelekta i slobodne volje. Toma Akvinski stajao je pod utjecajem Aristotela i on se jasno odlučuje za intelekt. Ni do danas mnogi nisu taj problem riješili, jer je tomizam vladao u Katoličkoj Crkvi sve do Drugoga vatikanskog sabora (1962–1965); i kad kažemo visio beatifica, to je gledanje Boga intelektom koje čovjeka usređuje. Primat slobodnoj volji dali su veliki franjevački mislioci Ivan Duns Škot i Vilim Ockham. Škot jasno kaže da jedna ljudska zajednica ne može postojati bez slobode, a pod zajednicom podrazumijeva sve njezine oblike, od političke do religijske. Kod Škota intelekt pripada naravi, a u naravi vlada princip nužnosti. Tek slobodnim činom čovjek nadilazi svoj prirodni egoizam. Iz te slobode od egoizma nastaje ljubav prema Bogu, zaključuje autor. Važan je, prema autoru i sljedeći uvid, naime da Smailagić zaključuje da se u novovjekovnoj političkoj filozofiji otišlo u dvije krajnosti: u egoistički individualizam u za padnom i američkom svijetu te u egoistički kolektivizam u nekadašnjim socijalističkim zemljama. U egoističkom kolektivizmu uglavnom vlada vođa koji je apsolutist ili diktator. On ističe da je sada potrebna temeljna revolucija, temeljni obrat od *libido dominandi* do onoga što je tome suprotno. Dakle, potreban je temeljni obrat prema etosu koji nam je zajednički i prema ideji bratstva koja je posve potisnuta jer su je mnogi zlorabili.

Posljednji tekst u ovom dvobroju koga potpisuje Mile Babić s naslovom „Različite, ali nedjeljive: vjera i religija“ dubinski je osvrtno na knjigu akademika Ive Cvitkovića *Sociološki pogledi na naciju i religiju IV* autor polazi od jedne zanimljive teze, naime, kad je Bosna i Hercegovina samostalno mislila za vrijeme Branka Mikulića, Hamdije Pozderca, Brace Kosovca i Džemala Bijedića, tada je i napredovala. Oni koji danas u Bosni i Hercegovini proizvode strah na svim područjima i na svim razinama društva negiraju slobodu pojedinca i slobodu Bosne i Hercegovine. On ističe važnost Cvitkovićevog fokusa na razliku između vjere i religije, osobito kad govori o velikom sociologu religije Đuri Šušnjiću. Ta je tema najvažnija, jer su vjera i religija različite stvarnosti, ali nedjeljive. Cvitković pokazuje, piše autor, da svi poznati sociolozi religija ističu važnost obreda u religiji, jer se vjera očituje u molitvi, individualnoj i zajedničkoj, a vrhunac molitve je kult, odnosno obred. Ali, ako ljudi ne mogu vidjeti da vanjska stvarnost u obredu upućuje na unutarnju, nevidljivu stvarnost, na vjeru u Boga, onda njima taj obred djeluje onako kako je Sigmundu Freudu djelovalo kao dječaku koji je sa svojom dadiljom išao na misu: nije razumio simboliku, pa su mu obredne radnje djelovale kao prisilne radnje. Najvažnija je stvar u religiji da je ono vidljivo znak koji nas upućuje na nevidljivo. Sjetimo se Platona, zaključuje autor: nevidljiva stvarnost je prava stvarnost. A danas, u doba scijentizma, ova vidljiva (mjerljiva) stvarnost jedina je prava stvarnost.